لیکوال: محمد محق
ژباړن: محب زغم

۲۰۲۰/۱۲/۱۴

ماته بېړۍ او زوروري څپې

د دیني افراطیت د ریښو او نښانو راسپړنه

شپږمه برخه

(۲)

تکفیريګري او ریښې يې

د تکفیر سرطان:

که تمدن داسې ژوندی موجود وګڼو چې کېدای شي په بېلابېلو ناروغیو اخته شي، نو اسلامي تمدن نن سبا په سرطان اخته دی، په داسې سرطان چې په آخر کې به يې پرې باسي. دا بدغونی سرطان تکفیري تمایل دی. کله چې د اسلامي تمدن خبره کوو، منظور مو پخپله اسلام نه دی، بلکې هغه شی دی چې مسلمانانو رامنځته کړی او انساني محصول دی.

که څوک داسې تصور کوي چې تکفیر یوازې په داعش یا د التکفیر و الهجرة په ختمي شوي ډلې پورې محدود دی، دا به غلطه وي. د مرحوم سید قطب او مولانا مودودي په آثارو کې د تکفیري ذهنیت څرکونه ښه ډېر دي، همدارنګه د سلفیت ځانګې او هغه حنفیتي نسخې چې له سلفیت څخه خړوبېږي، او د صفوي تر صفوي مخکې تشیع ډلې هم په تکفیري ذهنیت ککړې دي.

د اسلام په تاریخ کې یوازینی بهیر چې له تکفیري چلند سره يې خپلې پولې له هماغه پیله مشخصې کړې، اصیل حنفیت و. د حنفیت لاربنود امام ابو حنیفه رحمة الله علیه په ښکاره وویل: «لا نکفر أحدا من أهل القبلة» یعني موږ هېڅ اهل قبله مسلمان کافر نه ګڼو. البته د اشعري مکتب ځینو مشرانو لکه امام الحرمین جویني او امام غزالي هڅه وکړه چې دا موضوع په ضوابطو کې ایساره او په یو ډول سره يې محدوده کړي، خو د ختمولو لپاره يې اساسي هڅه ونه کړه. نور بهیرونه لږ یا ډېر د تکفیر په میکروب ککړ وو. دا خبره د امام ابو حنیفه د یوه شاګرد، امام محمد، د ځینو فقهي نظرونو په مقابل کې د ابن حنبل په سخت دریځ کې او همدارنګه د نورو مسلمانو فرقو او جماعتونو په وړاندې د ابن تیمیه او ابن القیم او ابن عبدالوهاب په سختو دریځونو کې لیدلی شو، چې دوی به امام غزالي او ابن عربي غوندې کسان ملحد ګڼل. همدارنګه د ځینو حنفي وزمو کسانو په فقهي رسایلو کې لولو چې که چا د کوم عالم پنې د ملنډو په خاطر پنې‌ګنکې وبولي نو کافر به شي!! همداسې د شیعیانو ځینې مذهبي مراجع سنیان مؤمنان نه بولي. خو دغه میکروب د وروستۍ پېړۍ د سیاسي او ټولنیزو بدلونونو په وجه په اسلامي تفکر کې بد رقم خپور شوی دی او هغه کسان چې خطرناک تکفیري ذهنیت لري او اسلامي ټولني جاهلي ټولني بولي، د اسلامي مرجعیتونو او قدیسو مسلمانانو په جامه کې معرفي شوي دي. نن سبا موږ د تکفیر له ناروغۍ سره نه یو مخ، بلکې د تکفیر له داسې سرطان سره مخ یو چې د مسلمانانو د ژوند په مختلفو پټونو کې ریښې ځغلوي. ډېر داسې ځوانان شته چې څوک

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په خیر و لولئ

يوازې د جامو په وجه د دين له دايرې خارجوي، هغه خو لا څه کوې چې ځينې عالمګوټي چې څوک خوش نه کړي، په ډېره وړه پلمه کافر ګڼي.

دا ستونزه يوازې د افغانستان نه ده، يوازې د سنيانو هم نه ده، بلکې د دواړو فرقو (سني او شيعه) زيات لارويان تکفيري ذهنيت لري. خو په افغانستان کې دا ښکارنده داسې برېد ته رسېدلې ده چې سړی اندېښمن کوي. محمد عابر جابري ويلي دي چې په ټولو تمدنونو کې – چې په تاريخ کې هست شوي دي – افراطي عناصر شته وو، خو د تمدنونو په ځنډو کې چې شور يې چنداني نه اورېدل کېده. هر کله چې دغه عناصر د تمدن منځ ته لاره وکړي او غږ يې د معتدلو ځواکونو تر آواز پورته شي، د هغه تمدن مرګ پيلېږي. نن سبا په اسلامي تمدن کې د تکفيري ذهنيت غږ تر هر آواز اوچت دی.

حقيقت دا دی چې څو لسيزې کېږي چې تکفيري اصطلاح په سياسي ادبياتو کې ننوتلې ده او د ځينو ديني ډلو د ځانګړني د بيان لپاره کارول کېږي. په وروستيو کلونو کې د داعش له رادبره کېدو سره، د دې اصطلاح کارول لا پراخ شو او کله کله پر ځينو ډلو يا وګړو د تور په بڼه کارول شوې ده. د دې اصطلاح ټول منلی تعريف لا نشته، خو دا اصطلاح زياتره کلامي – الهياتي اصطلاح ده، تر دې چې سياسي اصطلاح دې وي او که يې ديني ريښې سمې را ونه سپړو، معنا او مصداق يې پوره نه شو ښيلی.

تکفيري ـ په ساده مفهوم سره – هغو ديندارو وګړو او ډلو ته ويل کېږي چې د نورو په کافر ګڼلو کې بې‌باکي او افراط کوي. خو د نورو په کافر ګڼلو کې افراط څه نوې خبره نه ده، بلکې په لومړي ځل د پيغمبر د يارانو په زمانه کې راښکاره شوه. دا هاغه مهال و چې د دريم خليفه تر قتل وروسته، د مسلمانانو په منځ کې داخلي جګړې ونښتې او زرګونو مسلمانو يارانو او غيريارانو په خپلو کې سره ووژل. د همدې جګړو په وجه، په مسلمانانو کې دا پوښتنه پيدا شوه چې جګړه له چا سره روا ده او په کوم حالت کې خپل همديني خلک وژلی شو.

د ايمان د اساساتو او معيارونو په سره اختلاف، مسلمانان په څو ډلو سره ووېشل. ځينې مسلمانان چې توند او سخت دريځ يې درلوده، نورو خوارج وبلل. د خوارجو د خبرې زړی دا و چې دوې لارې دي، يا به اسلام سم عملي کوئ، يا دا تمه مه کوئ چې مسلمان وبلل شئ، په بله وينا يا ټول يا هيڅ – يا سل يا صفر. دا خبره د سيد قطب هغې خبرې ته چې په اوسني پېر کې يې کړې ده، ډېره ورته ده چې وايي: يا کامل اسلام يا هيڅ.

د خوارجو په نظر، څوک چې کبيره ګناه کوي، ايمان يې ختمېږي او کافر کېږي. د داسې کس د سر او مال مصونيت نشته او د مؤمنانو له حملې به يې امان نه وي. دا چې له ګناه څخه پوره ډډه کول، ډېر ستونزمن دي، ځينو ګناهونو – په تېره بيا د پاروونکو او خوندورو ګناهونو – ته ځان ټينګول، ان د ځينو مؤمنانو لپاره هم خورا سخت وي نو د خوارجو په باور اکثره ديندار مسلمانان هم له ايمانه خلاص دي او سر او مال يې مباح.

د وخت په تېرېدو سره، د دې چلند لپاره کلامي او استدلالي تکيه هم پيدا شوه. همدې خبرې له نورو لانجو سره يو ځای – چې وجه يې د قدرت او ثروت د ګټلو لپاره قبيله‌يي رقابتونه وو - د هاغه مهال اسلامي ټولنه د دوو پېړيو په مخه په پراخې ګډوډۍ اخته کړه.

د دې وضعيت د مهارولو لپاره، هم اموي او عباسي خليفه‌ګانو ډېره انرژي ولګوله او هم مختلفو عالمانو او فقيهانو چې د تکفير توره په تېکې کې بنده کړي او کارول يې حد اقل برېد ته ورسوي. خو هغوی ونه شول کولی يا يې ونه غوښتل چې دا ستونزه د تل لپاره ځنډې ته کړي، نو تکفير تل تر ايرو لاندې سکروټې غوندې پاتې شوه.

د تکفير توره په راوروسته دورو کې هم په فرقه‌يي شخړو کې له تېکې راوايستل شوه، خو نه په عام او پراخ ډول نه. مثلاً، امام محمد غزالي ځينې مسلمان فيلسوفان په کفر تورن کړل، او له هغې غاړې بيا ځينو سخت دريځو فقيهانو غزالي په ګمراهۍ تورن کړ او د اسلامي عرفان دوه مخکښ نظريه سازان، عين القضات همداني او شهاب الدين سهروردي، د عقيدې د انحراف په تور په دار وځړول شول او ځينې نور يې شکنجه او تبعيد شول. خو هر څه چې وو، دا چلند عام نه شو او د اسلامي ټولنې عمومي وجدان د دې وسلې له کارولو څخه ډډه کوله. تر دې چې په اتلسمه پېړۍ کې د عربستان په ټاپووزمه کې د وهابيت غورځنګ پيل شو او د ډېرو مسلمانانو په مشرک بللو سره يې په اسلامي ټولنه کې د تکفير نوی ور پرانيست. د وهابيت ځينې توندې چارې د شيعيانو د مذهبي خشونتونو ځواب و. تر دې مخکې هغوی په ايران او شاوخوا کې يې د سني مذهبونو د ختمولو په نيت تشدد کړی و او د ډېرو سنيانو په وژلو سره يې هغوی د خپل مذهب بدلولو ته اړ ايستلي وو.

خو د وهابيت ايډيالوژي د اهل حديث پر ميراث تکيه درلوده او په دې ميراث کې د تکفير په مسئله کې د احتياط او زغم خبره شوې وه. دا چې د اسلام د پيغمبر په ځينو روايتونو کې تکفير سخت غندل شوی و، نو وهابيت په تکفير

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالې د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

کې له خپل لومړني شدت څخه لاس په سر شو او د دې ډلې د راوروسته نسلونو عالمانو لکه شیخ ابن باز، ناصر الدین آلباني او داسې نورو، له تکفیریانو څخه خپل واټن وساته او نسبتاً معتدله لاره یې ونیوه، البته د نورو مسلمانو فرقو په مقابل کې د دوی ژبنی خشونت کم نه شو او د اهل حدیث لانجه پالنه لړه ډېره هماغسې پاتې شوه.

تکفیري ذهنیت په شلمه پېړۍ کې یو ټوپ وکړ او په یوې لویې ستونزې بدل شو. د دې ټوپ وهلو وجه د الهي حاکمیت د نظریې رامنځته کول وو چې دا نظریه دوو مشهورو مسلمانو نظریه سازانو، پاکستاني ابوالاعلی مودودي او په مصر کې سید قطب جوړه کړه. دغه دوه لیکوال د ټولو سیاسي اسلامکارو ډلو باباګان ګڼل کېږي. دوی د شلمې پېړۍ په نیمایي کې د الهي حاکمیت موضوع ته له دې زاویې کتل چې چپي بهیرونو د کارل مارکس او د هغه د لارویانو لکه لینین او مائو پر تیوریو تکیه کړې وه او لیبرال بهیرونو د لیبرالیزم د مکتب پر تیوریو ډېډه لګولې وه نو د سیاسي او ټولنیزو بدلونونو میدان وړیاتې و. دوی داسې تصور کاوه چې مسلمانان همداسې لوی خو له اسلامي خوند او رنګ سره روایت ته اړتیا لري چې هغو نورو دوو بهیرونو ته وربانډې مناسب ځواب ورکړي او له هغوی څخه خپله لاره بېله کړي. په تېره بیا هغه مهال چې دوه لوی سیاسي او پوځي کمپونه د همدغو دوو نظریو پر اساس جوړ شوي وو او نړۍ یې په دوو مخامخ قطبونو وېشلې وه. مودودي او سید قطب، د اخوان المسلمین د بنسټګر، حسن البنا، په پیروۍ وړاندیز کاوه چې د یوه متفاوت ستر روایت پر اساس لوی اسلامي کمپ دې رامنځته شي.

د دواړو د مفکورو زړی – چې د خپل ستر روایت د جوړېدو اساس یې و – دوه ټکي وو: الهي حاکمیت، او د انساني حاکمیت ناکاري. د هغوی نور فکري تارونه د همدې زړي پر شاوخوا تاوېدل. د دوی په باور، نه یوازې سوسیالیزم او لیبرالیزم، بلکې د انسان ټوله پوهه او علم د ژوند د سمې لارې په موندلو کې ناتوانه دي او د ژوند د ارزښتونو په ټاکلو کې پاتې راغلي دي. دوی به ویل چې هر څه چې انساني پوهه یې وړاندې کوي، هغه که سیاسي نظام وي، که اقتصادي سیستم، که حقوقي قوانین او مقررات وي، دا ټول مشروعیت نه لري او د جاهلیت د پیداوارو حیثیت لري، ځکه چې پر وحیاني اصولو نه دي تکیه شوي. د دوی په باور، د انسان جوړ کړي قانون ته غاړه ایښودل، داسې دي لکه څوک چې له خدای پرته د بل شي عبادت وکړي او په دې لاره د کفر او جهالیت کندې ته د غورځېدو کړکۍ پرانیستل کېږي. د دوی له نظر سره سم، تر ټولو اساسي دیني عبادت یعني «لا اله الا الله» د «لا حاکمَ الا الله» مساوي دی. یعني د دې پر ځای چې وایو «له خدای پرته هېڅ معبود د عبادت وړ نه دی» باید ووایو چې: «له خدای پرته هېڅ ذات د حکومت کولو وړ نه دی.»

دا چې په قدرت او واکمنۍ پورې تړلی تفسیر د اسلام خورا اساسي عقیدتي چاره وګڼل شي او د خدای د انساني حاکمیت پر ګډۍ کېنول شي، په دې بنه او په دې سیاق سره دا کار د مسلمانانو په میراثي مفکوره کې، له خوارجو پرته، بل چا نه و کړی. په همدې وجه، دا تفسیر له هماغه پیله د ګڼو مسلمانو عالمانو له سخت غبرګون سره مخ شو او دا کار نامطلوبه بدعت وګڼل شو. نه یوازې د مصر د الازهر او د هند د دیوبند غونډې معتبرو مذهبي بنسټونو هغه نظریه مردوده وګڼله، بلکې ځینو خورا مشهورو مسلمانو دیني دعوتګرو لکه د هند ابو الحسن ندوي او د مصر حسن هضیبي یې په نقد کې کتاب ولیکه. خو د دې دوو نظریه سازانو د کلام جادو او دې نظریې ته د ټولو سیاسي اسلامکارو غورځنګونو لېوالتیا سبب شول چې په ټوله نړۍ کې د خپل ګونډې جال په مټ دغه نیوکې پیکه او خلکو یې هېرې کړې.

تر ټولو ښکاره تفکیري ډلې چې د شلمې پېړۍ په نیمایي کې رادبرې شوې، یوه یې په سعودي کې د جهیمان عتیبي ډله وه او بله یې په مصر کې د شکري مصطفی ډله، او تر ټولو وروستۍ تکفیري کړۍ داعش دی چې خپل ټول رقیبان، ان نور جهادي سلفیان هم، کافران ګڼي. خو په دې ډلو کې هېڅ ډله د فکري او نظري اغېزو په لحاظ چنداني غښتلې نه وه او څه چې په اوسني وخت کې د تکفیري فکر د غوړېدا سبب شوي دي، دوه مهم کتابونه وو: یو یې «په قرآن کې څلورګوني اصطلاحات» د مودودي او بل یې «د لارې نښې» د سید قطب کتاب و. دغو کتابونو د دین د اساسي اصطلاحاتو لکه ایمان، اسلام، کفر، جاهلیت، دین، الله، رب او عبادت په نویو تعریفونو سره د دین د تفسیر لپاره نوې هرمنوتیکي دستګاه جوړه کړه او د مسلمانۍ لپاره یې داسې نوې الهیاتي منظومه وپنځوله چې ټول مسلمان توندلاري ګوندونه له هماغې منظومې څخه راوتلي دي.

د تکفیر فکري مخینې او تاریخي یون ته چې وګورو، تکفیري ذهنیت د افراطي دیني ذهنیتونو پراخه برخه رانغاړي چې ټول یې د تکفیر د کارولو په برخه کې یو شان دي خو دا چې د تکفیر وسله څومره او د چا په ضد یې کاروي، له یو بله توپیر لري. ځینې دیني بنسټپالي، لیبرال او سیکولر مسلمانان کافران بولي، توندلاري سلفیان او ځینې نور یې بیا صوفیان، شیعیان، او اسماعیلیان مشرک او له دین څخه وتلي ګڼي، ځینې نور یې، مثلاً طالبان، هغه وګړي چې له واکمن نظام سره همکاري کوي، کافر بولي، او د داعش غونډې ډلې بیا ان خپل جهادي خپلوان لکه طالبان، القاعده، او جبهة النصرة هم په کفر محکوموي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

دا چې دغه ډلې په تکفيري‌ګري کې سره ګډ دي، نو له يو بله د بېلتانه ثابتې پولې نه لري او غړي يې په آسانۍ سره له يوې ډلې بلې ته اوښتی شي. همدا اوس د طالبانو ځينې برخې داعش ته ورغلي دي يا ورځي. له بلې خوا طالبان خپل ځينې بې وسلې بنسټپالي دې ته برابروي چې په زور سره بل ورړ فکر کوونکي کسان حذف کاندي. د دې کار لپاره داسې چل کوي چې سيکولر، لاييک، بې دينه، او کافر په يوه معنا کاروي چې د ټولنې عام ذهنونه د تکفيري چلند منلو ته چمتو کړي. دوی دا کار په خپلو تبليغاتو کې خورا زيات کوي. بالفعل تکفيريان دغه وسله د نورو مسلمانانو په ضد – هغه که سيکولر مسلمان وي که سنتي مسلمان – په منظم ډول کاروي او بالقوه تکفيريان بيا دې ته منتظر دي چې کله به موقع برابرېږي چې بالفعل شي.

خو که له دې قيل او قاله لېږ لرې شو او موضوع ته د نن ورځې په سترګه وګورو، تکفير د منځنيو پېړيو منسوخه طريقه ده او په هاغه زمانه کې يې معنا درلوده چې انسانانو د خپلو خاصو اعتقادونو د څرګندولو حق نه درلوده او مجبوره وو چې هغه اعتقادونه ومني چې نورو به لازمي ګڼل.

چېرته چې انسانان په فکري لحاظ بلوغ ته رسېدلي دي، د دين او عقيدې انتخاب د هر چا داسې شخصي او خصوصي چاره ګڼل کېږي چې په نورو پورې تړلې نه دي او تکفير خپل معنا بايلي. تکفير په خپل ذات کې د خپلې واکمنۍ د ټينګولو لپاره له خاصې اعتقادي دايرې څخه د خپلو مخالفانو شړل او د هغوی د حقونو نفي کول دي. که دينداري د هر چا شخصي موضوع او انتخابي حق وپېژندل شي او هېڅوک د خپل انتخاب په سبب مجرم ونه ګڼل شي، نو بيا به د تکفير توپونه له کاره ولوېږي.

د ليکوال په باور، د تکفير مفکوره په يوويشتمه پېړۍ کې د ټول اسلامي تمدن لپاره تر ټولو سخته دروني آزموينه ده او که پر دې ستونزې بر نه شي، اسلامي نړۍ او تر اسلامي نړۍ ورهاخوا ډېر نور به په اور کې لولپه شي.

نور بيا

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولـئ